

گیلان

درسفرنامه‌ها و پژوهش‌نامه‌های

زبانی

تحقیق، ترجمه و بازنویسه
دکتر هاشم رجب‌زاده

شرح ژاپنیان مسافر که در این مجموعه ارائه شده‌است، وصفی است از مناعت و کوشایی و آزادی گیلانیان. به گواه این اثر، ژاپنی‌ها در گیلان مردمی را می‌دیدند که ذهن و دل‌شان همچون سرزمین شمال ایران نزه و پرتراوت بود و آماده‌ی پذیرفتن و پیش بردن شیوه‌ها و اندیشه‌های تازه.

این اثر دریچه‌ای است به شناخت سهم گیلان در تاریخ روابط فرهنگی ایران و ژاپن در عصر تجدد، و تلاش‌های محققان ژاپنی در ره‌یافت به جایگاه واقعی و والای گیلان در تمدن باستانی ایران‌زمین.

بخش‌ها و فصل‌های این کتاب با همکاری شماری از ایران‌پژوهان ژاپنی و دانش‌آموختگان و دانشجویان ممتاز رشته‌ی زبان فارسی و ایران‌شناسی دانشگاه مطالعات خارجی اوساکا به فارسی درآمده است.

فرهنگ ایلپا

۷۵۰۰ تومان

به نام پروردگار یکتا

گیلان

در سفرنامه‌ها و پژوهش‌نامه‌های ژاپنی

سرشناسنامه	: رجبزاده، هاشم، ۱۳۲۰ -
عنوان و پدیدآور	: گیلان در سفرنامه‌ها و پژوهش‌نامه‌های ژاپنی / ترجمه و گردآوری هاشم رجبزاده.
مشخصات نشر	: رشت : فرهنگ ایلیا، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۶ ص.
شابک	: ۳ - ۳۰۹ - ۱۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸
موضوع	: سفرنامه‌های ژاپنی
موضوع	: گیلان -- سیر و سیاحت
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ی ۳۸۳/۲۰۴۹ DSR
رده‌بندی دیوی	: ۹۵۵/۲۳
شماره کتابخانه ملی	: ۳۱۱۷۳۹۰

گیلان

در سفرنامه‌ها و پژوهش‌نامه‌های ژاپنی

تحقیق، ترجمه و بازنویسه

دکتر هاشم رجب‌زاده

ایمکت ایلیا

فهرست

مقدمه فراهم آورنده

۹

بهره یکم: وصف گیلان در سفرنامه‌ها

یوشیدا، ماساهارو (۱۸۸۱ - ۱۸۸۰): یوشیدا ماساهارو و همراهانش سفر بازگشتن نخستین هیأت سفارت ژاپن از راه گیلان در دوره ناصرالدین شاه

فوروکاوا، نوبویوشی (۱۸۸۱ - ۱۸۸۰): شرح دراز دامن فوروکاوا، سفر بازگشتن از ایران از راه گیلان

فوکوشیما، یاسوماسا (۱۸۹۶): فوکوشیما در ایران، مأموریت فوکوشیما

یهانگا، تویوکیچی (۱۸۹۹): یهانگا و سفر او به شمال ایران، سفر ایران یهانگا

اینووه، ماساجی (۱۹۰۲): ماوراءالنهر، دریای خزر، گیلان و مازندران در سفرنامه اینووه ماساجی

سوزوکی، شینجو (۱۹۰۶ - ۱۹۰۵): سفر شینجو سوزوکی در فلات ایران

اوبه کاگه‌آکی (۱۹۱۱): خبرنگاری شیفته جهانگردی؛ سفر رفت و بازگشت او به ایران از راه گیلان و مازندران

نوتی‌تا، یی‌شیرو (۱۹۲۳): گیلان در خاطرات سفر نوتی‌تا

اوجی‌یاما، ایوانارو (۱۹۲۶): وصف گیلان در سفرنامه و خاطرات اوجی‌یاما

اوکاموتو، تاکه‌زوء (۱۹۳۳): وصف گیلان در سفرنامه و خاطرات ایران اوکاموتو

۱۲۵

- اینووه، ئیجی (۱۹۳۴): گیلان در خاطرات ئیجی اینووه
 ۱. سفر به ایران از راه باکو و انزلی
 ۲. سفر به گیلان همراه یامادا سفیر ژاپن
- ۱۴۵ یامادا، هیساناری (دهه ۱۹۷۰): هیساناری یامادا در گیلان
- بهره دوم: تحقیق‌ها درباره گیلان، تاریخ، و مردم آن**
- ۱۵۱ فوکائی، شینجی؛ فن ساخت ظرف‌های شیشه‌ای با رشته‌های افزوده پیدا آمده
 در دوره‌های اشکانی و ساسانی؛ و پیشرفت تدریجی آن به شرق
- ۱۶۱ هایاشی، ریوایچی؛ جام مفرغی هفت ترک ساسانی (یافته شده در گیلان)
- ۱۶۹ شیمادا، جوہی؛ سربازان ساسانی در سپاه اسلام
- ۱۸۷ هیأت‌های باستان شناسی ژاپن در ناحیه دیلمان (۱۹۶۰ تا ۱۹۷۸ میلادی)
- ۱۹۹ آثار هنری گیلان در ژاپن
- ۲۱۱ نمایه

یادداشت

وسوسه‌ی درک رمز و راز سرزمین‌های دوردست، به‌ویژه شرق اسرارآمیز، همواره سیاحان و پژوهش‌گران را به گشت‌وگذار در این سرزمین واداشته است.

ایران با پیشینه‌ای از تمدن غنی، یکی از سرزمین‌های مورد علاقه‌ی سیاحان در طول تاریخ بوده و هست، تا جایی که می‌توان از نوشته‌های همین سیاحان به شیوه‌ی زندگی مردم، آداب و رسوم، جغرافیا، ویژگی‌های اقلیمی، معماری و... پی برد.

سفرنامه‌نویسی از سوی مسافران غریبه‌ای که با اهداف گوناگون به ایران سفر کردند، در نوع خود رویدادی مبارک بود. برخی از نوشته‌های این سیاحان درباره‌ی ایران گاه چنان دقت و شفافیتی دارد که می‌توان وضعیت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مقطعی از تاریخ گذشته را به درستی در آن دید. البته اگر از اشتباهات سهوی و گاه عمدی این مسافران بگذریم و خوش‌بینانه‌تر به این دسته از آثار نگاه کنیم، درمی‌یابیم که بخش عمده‌ای از این سفرنامه‌ها، یادگار سال‌هایی از تاریخ کشور ما است که از دید هم‌وطنانمان پنهان مانده است؛ از طرفی این آثار (در صورت غیرمغرضانه بودن) بازگوکننده‌ی آسیب‌ها، ضعف‌ها یا اقتدار و نقاط قوت بخشی از گذشته‌ی ما است که از پشت عینک بی‌رنگ مسافری بی‌طرف دیده و ثبت شده است، چیزی که ما یا به عادت مالوف ندیده‌ایم؛ یا اگر دیده‌ایم بی‌تفاوت از کنار آن گذشته‌ایم!

«گیلان در سفرنامه‌ها و پژوهش‌نامه‌های ژاپنی» همان‌طور که از اسم آن پیداست نوشته‌های سیاحان ژاپنی در مورد گیلان است. هم‌چنین بخشی از این اثر ترجمه‌ی پژوهش‌هایی است که پژوهشگران ژاپنی در زمینه‌ی آثار باستانی و صنایع دستی و... این سامان از خود بر جای گذاشته‌اند که به قلم شیوای دکتر هاشم رجب‌زاده که سالیان درازی است در بخش ایران‌شناسی دانشگاه‌های ژاپن مشغول تحقیق و پژوهش است، گردآوری و برگردان شده است.

حوزه‌ی هنری گیلان برای ارج نهادن به دقت و زحمت سیاحانی که اوضاع سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و اقلیمی کشور ما را مورد مذاقه قرار داده‌اند، ترجمه‌ی این اثر را به علاقه‌مندان فرهنگ و تمدن ایران زمین تقدیم می‌نماید.

حوزه هنری گیلان

حوزه هنری گیلان

نشانی اینترنتی
www.artguilan.ir

مرکز پخش
۰۱۳۱ - ۲۲۶۵۵۲۴

مقدمه فراهم آورنده

اگر گفته شود که این کتاب از برکات حضور دوست فاضل گرامی‌ام آقای کامیار عابدی در اوساکا ژاپن است، سخنی به‌گراف نیست، زیرا که ایشان بودند که واسطهٔ خیر شدند و یک سال و چند ماه پیش ابتکار ستودنی و شوق‌برانگیز مدیر فرزانهٔ نشر گرامی فرهنگ‌ایلیا را برای فراهم آوردن کتابی از نوشته‌های ژاپنیان دربارهٔ گیلان و مردم آن به این نگارنده رساندند و فرآورد آن مجموعه‌ای شد که در پیش‌رو دارید، که نخستین دفتری است که به سفارش ناشری خوش‌فکر و دل‌آگاه گردآورده‌ام. به‌راستی هم پس از به میان آمدن این پیشنهادِ پسندیده متوجه شدم که سرزمین سرسبز گیلان و مردم کوشا، آزادفکر و میهمان‌دوست آن چه جایگاهی در ذهن و دل مسافران ژاپنی در گذر بیش از یک‌صد و سی سال تا به امروز داشته‌اند. گیلان گذرگاه اصلی مسافران خارجی بود که از چند صد سال پیش، و بخصوص از نیمهٔ سدهٔ نوزده میلادی و سال‌های حکومت ناصرالدین‌شاه، به سیر و سیاحت یا مأموریت و سفارت به ایران آمده‌اند؛ و مسافران ژاپنی نیز هرچند که در اوایل از راه جنوب و اقیانوس هند و خلیج فارس و سفر دراز زمینی از بوشهر به تهران می‌آمدند، مسیر گیلان و دریای کاسپین و قفقاز و ترکستان را برای بازگشتن مناسب‌تر می‌یافتند، و سهولت نسبی سفر از این راه که بیم و نگرانی از توفان و کویر و کوهستان‌های سخت‌گذر جنوب ایران را نداشت - و بیش‌تر وقت‌ها مهر و یاری و همدلی مردم شهرها و روستاها هم بدرقهٔ راهشان بود - خاطرهٔ پسین روزهای سفر و

اقامتشان در ایران را دلپذیر می‌ساخت. آن‌ها در گیلان مردمی را می‌دیدند که ذهن و دل‌شان همچون سرزمین سرسبز شمال ایران نزه و پُرطراوت بود و آماده پذیرفتن و پیش‌بردن شیوه‌ها و اندیشه‌های تازه؛ هرچند که به گواهی تاریخ و در پناه موانع طبیعی اقلیم خود، هیچ‌گاه بیگانگان مهاجم را با هر نیرو و انبوهی و سرسختی آن‌ها برنرفته و اصالت و آزادی خود را نگاه داشته‌اند. پایداری آن‌ها در برابر یورش مغولان، تا جایی که ایلخانان ایرانی شده را هم در این سودا ناکام گذاشتند، از حماسه‌های تاریخ ایران است. ایلخانان که بر قلمرو پهناوری، از خراسان تا خلیج فارس و از شرق هندوستان تا آسیای صغیر، حکم می‌راندند، پس از بارها تلاش و تهاجم ویرانگر به گیلان، تسلط فراگیر و پایداری بر این خطه نیافتند.

شرح ژاپنیان مسافر که در این مجموعه ارائه شده است وصفی دیگر از مناعت و کوشایی و آزادی هم‌میهنان گیلانی ما بازمی‌گوید. از نشر ارجمند فرهنگ‌ایلیا باید سپاسگزار بود که فرصتی فراهم‌اند که سهم گیلان در تاریخ روابط فرهنگی ایران و ژاپن در عصر تجدد، و تلاش‌های محققان ژاپنی در ره‌یافت به جایگاه واقعی و والای گیلان در تمدن باستانی ایران‌زمین بیش‌تر شناخته شود؛ و این تلاش گام تازه‌ای است در سوی شناخت و دریافت ژرف‌تر در این گستره‌ها.

بخش‌ها و فصل‌های این کتاب با همکاری شماری از دوستان ایران‌پژوه ژاپنی و دانش‌آموختگان و دانشجویان ممتاز رشته زبان فارسی و ایران‌شناسی دانشگاه مطالعات خارجی اوساکا به فارسی درآمده، که در هر مورد نام گرامی‌شان در آغاز مقاله آورده شده است. در این مقدمه هم برای

گرامی داشت این دوستان دانشور و ارج داشت همکاری ارزنده‌شان سهم هر کدام یاد می‌شود:

در بخش سفرنامه‌ها، سفرنامه‌های ایران یوشیدا ماساهارو، فُورُوکاوا نوئویوشی، فُوکوشیما یاسوماسا، یه‌ناگا تویوکیچی، اینووه ماساجی، سوزوکی شین‌جو، او‌با کاگه‌آکی، نوئی تا ئی‌شیرو، و یامادا هیساناری با همکاری دوست ایران‌پژوه گرامی ام‌آقای کینجی نه‌اُورا به فارسی درآمده است. از این میان، ویرایش دوم ترجمه سفرنامه یوشیدا ماساهارو به‌تازگی انتشار یافت (به‌نشر، ۱۳۹۰)؛ سفرنامه فُورُوکاوا نوئویوشی چندسالی پیش‌تر منتشر شده بود (انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۴)؛ سفرنامه اینووه ماساجی در بهار سال ۱۳۹۰ به همت انتشارات طهوری از چاپ درآمد؛ و فارسی شده سفرنامه آموزنده فُوکوشیما یاسوماسا در بهار امسال (۱۳۹۲) در دسترس اهل تحقیق درآمد (سفرنامه ایران و قفقاز و ترکستان، نشر دفتر پژوهش‌های فرهنگی).

ترجمه سفرنامه خواندنی اینووه ئیجی با همکاری خانم توشیمی ایتو دانش‌آموخته دانشگاه مطالعات خارجی اوساکا و مدرّس کنونی دانشگاه کمبریج آماده و منتشر شد (دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۳).

در بخش تحقیق‌ها، مقاله جام مفرغی هفت ترک ساسانی، نوشته زنده‌یاد هایاشی ریوایچی، با همکاری خانم کیکو هایاشی‌دا (سوزوکی) دانش‌آموخته دانشگاه مطالعات خارجی اوساکا به فارسی درآمده و در کتاب جستارهای ژاپنی در قلمرو ایران‌شناسی (تحقیق و گردآورده هاشم رجب‌زاده، نشر بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ۱۳۸۶) منتشر شده است. مقاله سربازان ساسانی در سپاه اسلام، نوشته مرحوم شیمادا جو‌هی،

بازنوشته دو ترجمه مستقل خانم‌ها توشیمی ایتو و یوکو تاکاهاشی دانش‌آموختگان دانشگاه مطالعات خارجی اوساکا است، که این نیز در کتاب جستارهای ژاپنی در قلمرو ایران‌شناسی آمده است.

دو مقاله «هیأت‌های باستان‌شناسی ژاپن در ناحیه دیلمان» و «آثار هنری گیلان در ژاپن» که آقای پرفسور توء سوگی‌مورا برای مدخل کلی «ژاپن» در ایرانیکا نگاشته بود، با فکر و قلم خانم آزاده سلحشور طبری به فارسی درآمده و پیش‌تر در کتاب «ایران‌شناسی در ژاپن» (گردآورده هاشم رجب‌زاده، نشر مرکز دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۹) انتشار یافته است.

همه این محققان و مترجمان دانشور ارجمند در فراهم آمدن کتاب «گیلان در سفرنامه‌ها و پژوهش‌نامه‌های ژاپنی» سهم شایسته دارند.

این مقدمه را با تجدید سپاسگزاری از دوست فرهیخته‌ام آقای کامیار عابدی و دیگر حامیان نشر این اثر به پایان می‌برم، که در سایه مهر و دانایی و همدلی‌شان در احوالی که نشر کتاب کاری توان‌فرسا است و با ناشران صاحب‌جاه ماجرابی چندین‌ساله می‌رود و تیغ جور ویراستاران همه‌چیزدان‌شان تا عمق جان می‌نشیند، انتشار این دفتر، کم‌آزارنده‌ترین کار در نشر کتاب‌هایم در چهل‌ساله گذشته بود.

هاتف آن روز به من مژده این دولت داد

که بدان جور و جفا صبر و ثباتم دادند

هاشم رجب‌زاده

فروردین ۱۳۹۲، اوساکا

بهره یکم:
وصف گیلان در سفرنامه‌ها

یوشیدا ماساهارُو^۱ و همراهانش
سفر بازگشتن نخستین هیأت سفارت ژاپن از راه گیلان
در دوره ناصرالدین شاه
(۸۱-۱۸۸۰ م؛ ۹۸-۱۲۹۷ هـ.ق).^۲

ژاپن در سال ۱۸۸۰ میلادی، دوازده سال پس از آغاز جنبش تجدد این کشور در سال ۱۸۶۸، که «نهضت بازگشت قدرت به میجی» (به نام میجی، امپراتور نامور ژاپن که در سالهای ۱۸۶۷ تا ۱۹۱۲ بر تخت بود) نام گرفته است، در عرصه تحرک جهانی چنان پُرشتاب و توان پیش رفته بود که نخستین هیأت سفارت خود را روانه غرب آسیا کرد تا احوال ایران را که کشوری کهن و پویا و قوی در آن سوی آسیا شناخته می‌شد از نزدیک بررسی و نیز اوضاع مملکت عثمانی را بهتر بشناسد. رهبران تجدد ژاپن خوب دریافته بودند که این دو سرزمین واپس مانده از کاروان تمدن صنعتی در گستره‌ای که از نظر جغرافیای سیاسی عالم تنش‌خیز و بحران‌زا

---

۱ در نوشتن نامهای ژاپن، برابر ترتیب معمول در ژاپن، نخست نام خانواده و سپس نام کوچک آمده است

* بخشی از کتاب سفرنامه‌ی یوشیدا ماساهارُو؛ نخستین فرستاده‌ی ژاپن به ایران (۱۲۹۷ هـ.ق). / ۱۸۸۰ م)، که با همکاری ی. نی‌ئی‌یا و کینجی نه‌آورا ترجمه شده است (به نشر، ۱۳۷۳ و ۱۳۹۰، چاپهای اول و دوم).

است و در چنبره رقابت و آز و نیرنگ قدرت‌های باختری آینده‌ای آرام و ایمن نخواهند داشت، و ژاپن در سیاست جهانی خود بویژه در برابر قدرت‌نمایی و تهدیدهای روسیه تزاری ناگزیر است که خود را از چند و چون آنچه در این سرزمین‌ها می‌گذرد آگاه نگاه دارد.

هیأت سفارت ژاپن، به ریاست یوشیدا ماساهارو از وزارت خارجه و دستیاری فوروکاوا نوئیوشی (که اسم کوچک او سین‌یو هم خوانده می‌شود) افسر ستاد نیروی زمینی ژاپن همراهی یوکویاما ماگوییچیرو و چهار بازرگان دیگر بود. این چهار به تشویق وزیر تجارت ژاپن و برای بازاریابی به این هیأت پیوسته بودند. آن‌ها در بهار سال ۱۸۸۰ با ناو هییه‌ی که برای نشان‌دادن قدرت ژاپن نوین عازم دیدار از بندرهای اقیانوس هند بود، از توکیو روانه شدند.

رونق دیدار سیاحان از ایران

نیمه دوم سده نوزده میلادی همزمان با سال‌های میانی سلطنت ناصرالدین‌شاه و دوره ثبات و سکون نسبی در ایران و تاخت و تاز و رقابت قدرت‌های رقیب خارجی در این پهنه، بخصوص از راه نیرنگ‌بازی و در عرصه دیپلماسی، روز بازار گشت و گذار و «کشف و شهود» سیاحان خارجی در ایران بود. بیشتر اینان سفرنامه‌هایی از خود بر جای گذاشته‌اند.

برابر فهرستی که گُرژن به دست داده است (ایران و قضیه ایران، ج ۱، ص ۴۸-۳۸) شمار مسافران خارجی که به ایران آمده و سفرنامه‌ای درخور توجه نوشته‌اند که به یکی از زبان‌های اروپایی ترجمه شده، چنین بوده است:

میان سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۵۰۰ میلادی ۱۲ نفر
میان سال‌های ۱۵۰۰ تا ۱۶۰۰ میلادی ۱۵ نفر
میان سال‌های ۱۶۰۰ تا ۱۷۰۰ میلادی ۴۱ نفر
میان سال‌های ۱۷۰۰ تا ۱۸۰۰ میلادی (دوره ناآرامی میان ضعف و
برافتادن صفویان و جایگیر شدن قاجاریان) ۳۱ نفر
میان سال‌های ۱۸۰۰ تا ۱۸۹۱ میلادی ۱۹۴ نفر
از این شمار اخیر، ۸۶ نفر در نیمه اول سده نوزده و ۱۰۸ نفر میان
سال‌های ۱۸۵۰ تا ۱۸۹۰ آمده‌اند که از اینان نیز ۴۳ نفرشان در
سال‌های ۱۸۸۰ تا ۱۸۹۰ م. (۱۲۸۷ تا ۱۲۹۷ ه‍.ق) در ایران بوده‌اند.
سفر یوشیدا و همراهانش، که نخستین فرستادگان ژاپن به ایران در
تاریخ جدید بشمارند، نیز در همین دوره ده‌ساله رونق فراز آمدن
مهمان‌های ناخوانده، و در سال‌های ۱۸۸۰ و ۱۸۸۱ میلادی (۱۲۹۷ و
۱۲۹۸ ه‍.ق) بود؛ و آنان کمی بیش از شش ماه، از تابستان سال ۱۸۸۰
تا ژانویه ۱۸۸۱، در ایران به سیر و سفر و دیدار گذراندند.

زندگی یوشیدا

یوشیدا ماساهارو (۱۸۵۲ تا ۱۹۲۱) در خانواده‌ای سامورایی بار آمد.
پدرش توءیو از دیوانسالاران دستگاه حکومت توکوگاوا، و نیز
دانشمند ادب چین نیز بود، و پدری سختگیر؛ و به پسر کوچکش
گفت تا انگلیسی یاد بگیرد.

ماساهارو نیز چون پدر به آموختن دانش و ادب چین پرداخت.
هنگامی که ۲۰ سال داشت، قاضی ایالت اِهیِمه شد. ایتاگاکای تائسوکِه

«حزب آزادی» را بنیاد کرد. ماساهارو به یاری او برخاست؛ کار قضاوت را رها کرد و به توسا (زادگاه خود) بازگشت، و به انتشار مجله کاینان شین‌شی برای این حزب پرداخت. ماساهارو در کنار سردبیری این روزنامه سخنرانی‌های ایتاگاکي را می‌نوشت و عبارتها و شعرهای زیبا در آن می‌آورد. این سخنرانیها محبوبیت زیاد میان مردم پیدا کرد. او شعر را لطیف و زیبا می‌سرود.

در گيرودار تحول و بحران مشروطه‌خواهي این سالها، پلیس، حزب لیبرال را زیر نظر داشت و دوستان ماساهارو را گرفت؛ اما او گریخت. چند سالی پس از آن، ماساهارو مأموریت سفارت یافت و به ایران و عثمانی رفت و در ایران پیش ناصرالدین شاه بار یافت؛ و چون بازگشت، گزارش سفرش را نوشت و به وزارت خارجه داد. این گزارش با عبارات بسیار پخته و پرداخته و زیبا نوشته شده، و در انشا و عبارت‌پردازی بهترین گزارشی است که از آغاز تأسیس وزارت خارجه ژاپن در اسناد آن آمده است.

در سال ۱۸۸۲ که ایتو هیروبو می برای الگو گرفتن و تهیه طرح قانون اساسی ژاپن به اروپا می‌رفت، ماساهارو به عضویت هیأت او انتخاب شد. ماساهارو در این مأموریت با زنی آلمانی آشنا شد، و او را شریک زندگی خود ساخت؛ و چون به ژاپن بازآمد، ناگزیر از کار دولتی دست کشید. او مردی بود با روح نقاد، حساس و نازک‌طبع؛ اما بخت با وی یار نبود. مال و مقامش را از دست داد؛ در خانه کوچکش گوشه گرفت و به مطالعه پرداخت و لغت‌نامه‌ای (شرح نشانه‌های مفهوم‌نگار چینی (به ژاپنی: کانجی) برای دانش‌آموزان دبستانی) نوشت که در سال ۱۸۸۳ منتشر شد.